NOOSFERA

Revistă ştiinţifică, de educaţie, spiritualitate şi cultură ecologică, 2014, nr.10

STUDIUL CONCEPŢIEI CONTEMPORANE PRIVIND EDUCAŢIA ECOLOGICĂ ÎN CONTEXTUL DEZVOLTĂRII DURABILE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Aurelia CRIVOI, Ioana AŞEVSCHI, Elena MOŞNOI
Universitatea de Studii Politice şi Economice Europene „C.Stere”

Formarea şi dezvoltarea responsabilităţii ecologice reprezintă un proces complex prin care statul promovează consecvent politicile de mediu, cultura juridică, instruirea şi educaţia ecologică. Educaţia ecologică este percepută drept un principiu al eticii valorilor şi al activităţii organizatorice în toate sferele vieţii sociale. Prin dezvoltarea durabilă, civilizaţia umană îşi propune să modifice modul în care oamenii percep problemele cu care se confruntă pe parcursul întregii vieţi.

Training and development of environmental responsibility is a complex process by which the state promotes consistent policies of environmental, legal culture,ecological training and education. Ecological education is seen as an principale of ethcs values and of organizational activities in all sphere of social life. Through lasting development the human civilization proposes to modify the way in which people preceive the problems facing life time.

Menţinerea echilibrului ecologic la nivelul planetei Terra se prezintă drept una dintre problemele prioritare ale contemporaneităţii. ONU şi alte organizaţii internaţionale estimează protecţia mediului pe locul doi în ierarhia problemelor globale ale lumii, plasând-o după preîntâmpinarea pericolului catastrofei nucleare. Astăzi, prognozele privind eventualele cataclisme ecologice, care pot surveni în urma presiunii ascendente a factorului antropogen asupra mediului natural, acordă prioritate preocupărilor pentru protecţia mediului natural în ierarhia problemelor globale ale omenirii.

La nivel internaţional, actualmente se evidenţiază derularea a două tendinţe majore, şi anume: pe de o parte, se desfăşoară procesul de globalizare la nivel sociopolitic, economic, cultural, ideologic între state cu nivel diferit de dezvoltare, iar pe de altă parte, are loc un proces de intensificare a presiunii antropogene, antropotehnice, antropolitice asupra factorilor de mediu.

La etapa contemporană de evoluţie a societăţii umane, procesele de integrare economică, politică şi spirituală în contextul globalizării mondiale se desfăşoară la interferenţa problemelor ecologice. Indiferent de indicatorii calităţii vieţii, specifici unei sau altei ţări, fiecare dintre acestea înregistrează un impact mai mult sau mai puţin agravant asupra factorilor de mediu, produs atât în urma progresului tehnico-ştiinţific, noului nivel calitativ al evoluţiei forţelor de producţie pe verticală şi orizontală, cât şi a proliferării dimensiunilor sărăciei în diferite zone ale planetei.

Scopul lucrării. Determinarea esenţei şi a conţinutului educaţiei ecologice în sistemul relaţiei „natură–om–societate”, relevând căile de optimizare ale modelelor de formare a responsabilităţii ecologice.

Mediul natural este o noţiune fundamentală care stă la baza ecologiei ca ştiinţă. În Legea protecţiei mediului nr.1539-XII din 16.06.93, mediul este definit ca „ansamblul de condiţii şi elemente naturale ale Terrei: aerul, apa, solul, subsolul, aspectele caracteristice ale peisajului, toate straturile atmosferice, toate materiile organice şi anorganice, precum şi fiinţele vii, sistemele naturale în interacţiune, cuprinzând elementele enumerate anterior, inclusiv valorile materiale şi spirituale, calitatea vieţii şi condiţiile care pot influenţa bunăstarea şi sănătatea omului”.

Educaţia pentru mediu nu este doar o formă de educaţie, un instrument în rezolvarea problemelor de mediu sau în gestionarea resurselor naturale. Este un proces de o dimensiune esenţială în recunoaşterea valorilor mediului înconjurător şi definirea conceptelor privind mediul având ca scop îmbunătăţirea calităţii vieţii. Acest tip de educaţie urmăreşte inducerea, în special în instituţiile de învăţământ, a dinamicii sociale cu privire la educaţie (cunoştinţe, deprinderi, motivaţii, valori), care să stimuleze dezvoltarea personală, abordarea colaborativă şi critică, dar şi asumarea responsabilităţilor cu privire la deciziile luate pentru menţinerea calităţii mediului [3].

Scopul educaţiei ecologice, ca parte componentă a educaţiei morale, trebuie să fie acela de a pregăti tineretul pentru viaţa de mâine în spiritul respectului absolut, pentru valorile Naturii, ale Culturii naţionale şi universale şi nu numai de a transmite cunoştinţe. De-a lungul timpului, Educaţia ecologică a primit mai multe accepţiuni: studiul naturii, educaţie în afara şcolii, educaţia pentru conservarea naturii, pentru mediu,

ISSN 1857-3517

despre mediu, în mediu, prin mediu. Mulți autori [5, 6] consideră Educația ecologică mai mult decât o disciplină şcolară (chiar dacă în unele țări apare ca o materie şcolară obligatorie), cât şi o pregătire pentru viață şi un aspect al vieții în care tinerii să poată interveni prin acțiune directă pentru a asigura o evoluție a societății umane în compatibilitate cu mediul natural.

În cadrul activităților de educație ecologică, pe lângă înțelegerea fenomenelor derulate în ecosisteme, a interrelațiilor dintre om şi mediul de viață, este necesar a se insista asupra dezvoltării capacității analitice şi sintetice, a gândirii critice raționale, a utilizării argumentației logice, a capacității de analiză a datelor şi de rezolvare de probleme, a creativității şi independenței în gândire, a dezvoltării capacității de comunicare, a muncii în echipă, a simțului artistic/estetic şi a fundamentului etic/moral. Se întăreşte astfel capacitatea de analiză, sinteză, conştientizare a problemelor şi încercarea găsirii de soluții la problemele de mediu.

Analiza şi înțelegerea tendințelor actuale, în ceea ce priveşte starea mediului în raport cu dezvoltarea sistemelor socioeconomice a condus la concluzia [7], că civilizația modernă urmează un curs ce nu are durabilitate din punct de vedere economic şi ecologic. Se consideră că specia umană nu-şi mai poate continua dezvoltarea pe bazele actuale fără a fi expusă unor severe perturbări sociale, economice şi ecologice. De aceea sunt necesare măsuri pe termen lung care să asigure atât ameliorarea, conservarea şi protejarea tuturor formelor de viață existente, cât şi dezvoltarea, concomitentă, a societății umane. Aceste măsuri trebuie să determine încadrarea civilizației moderne pe o traiectorie de dezvoltare care să-i asigure durabilitatea în timp.

Finanțarea pentru promovarea dezvoltării durabile şi grijii față de mediu provine dintr-o gamă de surse în cadrul UE. Fondurile structurale, de exemplu, ajută la promovarea unei dezvoltări socioeconomice mai echilibrate în rândul statelor-membre, asistând regiunile mai sărace ale Uniunii. Fondurile sunt tot mai mult utilizate pentru proiecte de îmbunătățire a mediului, precum curățarea coastelor, porturilor şi râurilor şi reabilitarea zonelor industriale şi urbane degradate. Ele asistă şi micile afaceri în dezvoltarea tehnologiilor ecologice. Sprijinul financiar este disponibil şi din cercetare, şi resurse agroambientale. Pe plan național se desfăşoară o multitudine de dezbateri, conferințe, toate menite să aducă în fața oamenilor problemele mediului în Republica Moldova, în prim-plan suferințele ecosistemelor naturale, nevoia de acțiuni determinante pentru a schimba pozitiv evoluția mediului şi eliminarea factorilor perturbatori de mediu.

Există un număr de tratate internaționale şi regionale care reglementează diferite aspecte ale protecției mediului şi managementului biodiversității, cel mai larg instrument legal este Convenția asupra Biodiversității (Rio de Janeiro, 1992). Pentru a proteja diversitatea biologică, dreptul internațional al mediului utilizează mai multe metode – protecția speciilor prin interdicția, limitarea prelevărilor sau a unor metode de prelevare. Convenția relativa la vânătoarea de balene (1946); Convenția de la Washington (3 martie 1973) asupra comerțului internațional cu specii sălbatice amenințate cu extincția, Convenția relativă la conservarea urşilor albi (1977); conservarea nu a speciilor izolate, separat de mediu, ci conservarea mediului, habitatelor acelor specii. Convenția de la Ramsar (1971) a fost prima care a vizat un habitat natural; în mod natural a fost necesar a se proteja simultan speciile şi mediile lor, în cadrul aceluiaşi instrument juridic. Convenția de la Alger (1968), asupra conservării naturii şi resurselor naturale din Africa; Convenția de la Berna (1979), pentru conservarea vieții sălbatice şi a mediului natural în Europa; mai recent, s-a căutat să se pună în practică instrumente mai integrate cu politicile teritoriale, acoperind regiuni geografice particulare.

Pentru fiecare din aceste obiective, au fost stabilite sarcini concrete şi indicatori de monitorizare [1]. Evident, obiectivele, sarcinile şi indicatorii respectivi trebuie adaptați la prioritățile şi contextul concret al fiecărei țări, şi nu utilizați ca o directivă rigidă. Pentru a aduce în atenția tuturor problemele de mediu ale oraşelor, ca urmare a tendinței de creştere rapidă a proporției oamenilor care locuiesc în mediul urban, în 2011, celebrarea Zilei Mondiale a Mediului a avut tema „Oraşe verzi". Consecințele creşterii populației urbane asupra mediului sunt considerabile: oraşele sunt mari utilizatoare de resurse naturale şi generatoare de deşeuri, produc cele mai mari cantități de gaze cu efect de seră, cauzează degradarea calității apelor şi poluarea aerului, reduc diversitatea biologică.

Din formulările anterioare, reiese că educația ecologică este, de fapt, educația pentru responsabilitatea globală, deoarece poate ajuta omenirea în dobândirea unei înțelegeri profunde cu privire la mediu şi la problemele globale pe care le întâmpinăm [2]. Având ca obiectiv atingerea dezvoltării durabile, UNESCO consideră că „Educația nu este o finalitate în sine. Ea este un instrument-cheie pentru a aduce modificările în

cunoştinţe, valori, atitudini şi moduri de viaţă necesare dezvoltării durabile şi stabilităţii între state, democraţie, securitate şi pace.

Dezvoltarea durabilă presupune creşterea economică în consonanţă cu cerinţele echilibrului ecologic şi dezvoltarea general-umană. Astfel, dezvoltarea durabilă trebuie să integreze considerentele de mediu natural şi demografic cu strategiile dezvoltării – naţionale şi internaţionale, acestea urmând să asigure un echilibru relativ şi dinamic între creşterea economică, dezvoltarea culturală, progresul tehnico-ştiinţific şi protecţia mediului înconjurător şi, pe această bază, satisfacerea cerinţelor dezvoltării sociale, în prezent şi în perspectivă.

Dezvoltarea umană durabilă poate fi instaurată numai dacă procesul de stabilizare va reuşi să treacă prin toate verigile sistemului ecosociouman şi se va înrădăcina în toate compartimentele lui.

Contradicţia care se prefigurează în lumea modernă rezidă în faptul că implementarea principiilor dezvoltării durabile corelează direct proporţional cu indicatorii calităţii vieţii. Numai un venit suficient care ar acoperi necesităţile de hrană, locuinţă, ocrotirea sănătăţii, un mediu natural sănătos şi de produse alimentare ecologic pure, securitatea personală şi a membrilor familiei, asigurarea socială a tuturor segmentelor populaţiei, garantarea drepturilor, o viaţă demnă a omului într-un stat civilizat – toate acestea împreună vor crea suportul pentru edificarea unei societăţi durabile [4].

Studiile întreprinse asupra echilibrului progresului, la scară regională şi global-mondială, scot tot mai pregnant în evidenţă criza natural-umană a modelului actual de dezvoltare, bazat pe o economie, scopul căreia este profitul bănesc, monetar, asigurat prin concurenţă, care se doreşte loială, dar care, din nefericire, devine tot mai inegală.

Din această interpretare a crizei natural-umane a dezvoltării de până acum, se naşte esenţa tranziţiei finale, de la sporirea creşterii economice, cu ajutorul oamenilor, priviţi ca instrumente de realizare, la o nouă dezvoltare, în care oamenii să reprezinte atât scopul fundamental, cât şi mijlocul de realizare a ei. Dacă un asemenea proces nu se va produce în timpul potrivit şi la scara depăşirii treptate a crizei natural-umane a dezvoltării de până acum, probabil că omenirea nu va mai avea parte, în condiţiile noastre, de o altă tranziţie [2].

Concluzionând asupra unor contradicţii prefigurate la nivel mondial şi naţional în procesul de globalizare a lumii contemporane şi asupra tendinţei acesteia de implementare a principiilor dezvoltării durabile, precizăm că criza natural-umană a dezvoltării pe planeta Pământ poate fi interpretată ca un proces complex, profund de accentuare, la scară globală, a incompatibilităţii mediului creat de om cu exigenţele mediului natural, a profitului, în sens monetar, cu cel social-uman, ce pune în pericol echilibrele stabilităţii dinamice dintre eficienţă, în sens strict economic, justiţia socială şi egalitatea şanselor generaţiilor care coexistă şi se succed la viaţă în mediul natural-uman care ne este dat. Sistemul educaţional actual din Republica Moldova se caracterizează prin lipsa acută a unei preocupări organizate, coordonate, sistematizate pentru problemele legate de educaţia pentru mediu. În ciuda faptului că se vorbeşte tot mai mult, în majoritatea domeniilor, despre abordarea ecologică a problematicii lumii contemporane, materialul bibliografic referitor la aceste aspecte, publicat în ţara noastră, este extrem de limitat [6].

Mediul a fost prezent în programele de educaţie dintotdeauna pentru că oferea un bogat conţinut informaţional, ce poate fi utilizat pentru majoritatea disciplinelor şcolare. Beneficiile introducerii Educaţiei ecologice în şcoală, indiferent de modalitatea de aplicare aleasă, sunt evidente, atât pentru profesori, cât şi pentru elevi, deoarece aceasta presupune mai multe avantaje:

- prezintă caracter de atractivitate pentru elevi, implicând aspecte actuale, critice, relevante;
- permite o abordare interdisciplinară, ca şi îmbinarea tratării sectoriale a problemelor (pe discipline, cum ar fi biologie, chimie, geografie);
- stimulează desfăşurarea lucrului în echipă;
- contribuie la dezvoltarea creativităţii şi gândirii (prin identificarea şi rezolvarea problemelor);
- încurajează participarea la acţiuni sociale, civice concrete şi luarea deciziilor în funcţie de valori morale conceptualizate.

Educaţia ecologică are următoarele obiective:

- cultivarea dragostei pentru Terra şi a tuturor elementelor care intră în componenţa ei: ape, plante, animale etc.;

ISSN 1857-3517

– creşterea dorinţei de a ocroti, respecta şi proteja natura prin implicarea copiilor în activităţi cu caracter experimental şi demonstrativ;
– dezvoltarea aptitudinilor de cercetare, explorare, investigare a mediului;
– cunoaşterea fiinţelor şi fenomenelor din mediul înconjurător şi caracteristicile acestora;
– îmbogăţirea vocabularului activ cu cuvinte din domeniul ecologic;
– însuşirea unor norme de comportament necesare pentru a asigura echilibrul dintre sănătatea individului, a societăţii şi a mediului;
– cunoaşterea plantelor şi animalelor ocrotite de lege;
– cercetarea modalităţilor de reabilitare a stării mediului înconjurător prin antrenarea oamenilor în activităţi de îngrijire a spaţiilor verzi, de reciclarea deşeurilor, de salubrizare a localităţilor;
– conştientizarea necesităţii de a economisi apa, energia electrică, lemnul (toate resursele naturale);
– formarea unei atitudini dezaprobatoare faţă de cei care încalcă normele şi legile ecologice.

Principiile educaţiei ecologice. Familia este prima şcoală. Aici învăţăm prima oară că relaţiile dintre oameni sunt nu numai un lanţ nesfârşit de drepturi, ci şi obligaţii reciproce. Al doilea colectiv omenesc este şcoala, în care profesorii şi elevii au un ideal comun: formarea pentru viaţă a tinerilor. Educaţia ecologică se poate realiza prin orice tip de activitate: şcolară, extraşcolară, activităţi ştiinţifice, literare, artistice, plastice, sportive. Formele de realizare sunt diversificate: observaţii, experimente, povestiri ştiinţifice, desene, activităţi practice, plimbări, drumeţii, excursii, vizionări de diapozitive, jocuri de mişcare, distractive, orientări turistice, labirinturi ecologice, colecţii, expoziţii, spectacole, vizionări de emisiuni TV, aducerea la cunoştinţă, prin intermediul surselor mass-media a calendarului ecologic, expediţii, tabere.

Educaţia ecologică [5, 6, 8] studiază influenţa activităţilor umane asupra mediului înconjurător. În acest context, studiază în mediul natural şi cel artificial, vieţuitoarele, inclusiv omul, şi contribuie la înţelegerea circuitului energiei şi materiei. Ea trebuie să îi ajute pe oamenii maturi şi pe copii să înţeleagă influenţa comportamentului lor asupra calităţii mediului. Educaţia ecologică se bazează pe cunoştinţe referitoare la sistemele sociale şi ecologice, dar are şi o componentă afectivă: domeniul responsabilităţii, sistemul de valori, atitudinile necesare construirii unei societăţi durabile, de aceea considerăm absolut necesară introducerea acesteia în programa şcolară.

Educaţia şi instruirea ecologică au o importanţă majoră în pregătirea specialiştilor în domeniile de protecţie a mediului şi conştientizare ecologică a publicului. Anume aceste activităţi determină, în mare măsură, participarea eficientă a publicului larg la realizarea programelor, măsurilor şi activităţilor de protecţie a mediului şi presupune în mod obligatoriu:

1. Ecologizarea profundă a învăţământului de toate nivelurile (primar, gimnazial, liceal, universitar, postuniversitar, academic).
2. Dezvoltarea sistemului informaţional public cu surse independente de informare şi informarea veridică, operativă şi permanentă despre starea mediului, a biodiversităţii şi calităţii vieţii, respectarea legislaţiei ecologice, penalizarea fărădelegilor şi crimelor ecologice şi integrarea lui în reţeaua informaţională mondială, paneuropeană, regională şi zonală.
3. Relansarea unui puternic curent de opinie pentru conştientizarea de către toată societatea şi factorii de decizie a necesităţii vitale pentru refacerea şi protecţia ecosistemelor, precum şi pentru conservarea diversităţii biologice la nivel local şi naţional, înţelegerea complexităţii problemelor de mediu şi consecinţelor asupra sănătăţii şi calităţii vieţii.
4. Determinarea de către autorităţi şi public a priorităţilor ecologice şi investiţionale în soluţionarea problemelor ecologice, ale diversităţii biologice şi igienei mediului la nivel local şi zonal.
5. Lansarea lobbysmului verde în toate structurile statale, politice şi neguvernamentale.
6. Facilitarea accesului publicului la justiţie şi participarea activă în procesele judiciare alternative în probleme de securitate ecologică, biologică şi genetică, de mediu şi sănătate.

Concluzii:

1. Educaţia ecologică, în contextul lucrării date, este percepută atât drept un principiu al eticii valorilor, dar şi al activităţii organizatorice în toate sferele vieţii sociale. Din perspectiva responsabilităţii ecologice, subiectul social valorizează atât comportamentul său, cât şi al semenilor, ierarhizându-le la propria scară de valori. Cu cât subiectul este mai maturizat din perspectiva relaţiilor etice, manifestând activism social, cu atât este mai responsabil.

2. Implementarea principiilor dezvoltării durabile marchează intrarea civilizaţiei umane moderne în era mediului natural, în care riscurile dezvoltării trebuie diminuate tot mai puternic sau chiar înlăturate. Prin aceasta dezvoltarea durabilă îşi propune să modifice modul în care oamenii percep problemele cu care se confruntă pe parcursul întregii vieţi. Era mediului înconjurător, în viziunea dezvoltării durabile, ne arată că progresul este o iluzie, dacă el poate să degradeze condiţiile necesare pentru viaţă.

3. Formarea şi dezvoltarea responsabilităţii ecologice nu reprezintă un proces neplanificat, ci, dimpotrivă, este un proces complex prin care statul promovează consecvent politicile de mediu, cultura juridică, instruirea şi educaţia ecologică.

Referinţe:

1. Aşevschi V., Crivoi A, *Igiena mediului: Manual*, Tipografia Centrală, Chişinău, 2013. 275 p.
2. Brown L., Flavin Ch., French H., *Probleme globale ale omenirii. Starea lumii 2000*, Ed. Tehnică, Bucureşti, 2000. 518 p.
3. Danii T., Spătaru T., *Probleme ale dezvoltării durabile în societatea tranzitivă: (Studii sociologice)*, IFSD AŞM, Chişinău, 2003. 195 p.
4. Hendrikse G., *Economic sand Management of organization*, McGraw Hill Education, UK, 2003. 483 p.
5. Miron S., *Portofoliul european pentru Educaţia Mediului înconjurător: Îndrumar pentru profesori şi elevi*, TEPEE; Socrates, Comenius, 2002. 312 p.
6. Mironiuc M., *Analiza sistemelor de management ambiental*, Politehnium, Iaşi, 2005. 331 p.
7. Rojanschi V., Bran Fl., Grigore Fl., *Elemente de economie şi managementul mediului,* Ed. Economică, Bucureşti, 2004. 420 p.
8. Tufescu V., Tufescu M., *Ecologia şi activitatea umană,* Albatros, Bucureşti, 1981, p. 14.